

**UČENICI DANAS - ODGOVORNI PODUZETNICI SUTRA
PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE**

**IO3 - PREPORUKE O POLITICI
PUT DO NOVIH GENERACIJA "UČENICI DANAS -
ODGOVORNI PODUZETNICI SUTRA" PRIRUČNIK ZA
NASTAVNIKE**

Erasmus+

Ovaj projekt financiran je uz potporu Europske komisije. Ova komunikacija odražava stavove isključivo autora. Komisija se ne može smatrati odgovornom za bilo kakvu upotrebu podataka koji se u njoj nalaze.

Sadržaj

I. UVOD	3
II. NEOPHODNOST OBRAZOVANJA ZA PODUZETNIŠTVO U HRVATSKOJ	3
III. NEOPHODNOST OBRAZOVANJA ZA PODUZETNIŠTVO U LITVI	6
IV. NEOPHODNOST OBRAZOVANJA ZA PODUZETNIŠTVO U SJEVERNOJ MAKEDONIJI	7
V. PREPORUKE	9
VI. ZAVRŠNE NAPOMENE	12
Područja poučavanja / obrazovanja za poduzetništvo	12
Rezultati poučavanja/ obrazovanja za poduzetništvo	12

I. UVOD

Projekt STRET Teacher's Toolkit (u daljnjem tekstu STRET TT) izgrađen je na premisi i iskustvu već ostvarenog partnerstva KA2 između 4 države: Litve, Hrvatske, sjeverne Makedonije i Belgije. STRET TT nadilazi samo učenje o poduzetništvu dodavanjem novih koncepata, društveno odgovornog poslovanja (CSR) i socijalnog poduzetništva (SE), već postojećim znanjima i praksi. Oba ova koncepta pružaju prostor za daljnja istraživanja na razini EU-a; što projekt čini relevantnim i izvan ranije prepoznatog potencijala i važnosti ulaganja u poduzetničko obrazovanje.

Projektne aktivnosti u okviru STRET TT pridonijet će poboljšanju ekosustava za promicanje DOP-a i socijalnog poduzetništva (unutar i izvan škole); proširenju znanja za učitelje; povećanju sposobnosti nastavnika za vođenje virtualnih ideja malog poduzetništva; vidljivosti napora EU-a na promicanju učinkovite politike obrazovanja za poduzetništvo; lobiranju na nacionalnoj i međunarodnoj razini; povećanju svijesti i pažnje javnosti o važnosti obrazovanja novih generacija odgovornih poduzetnika. Štoviše, STRET TT rezultirat će formiranjem profesionalnih učitelja i stručnih zajednica koje se mogu dalje zalagati za integraciju koncepta STRET.

Projekt ima snažnu europsku dimenziju jer daje preporuke za poboljšanje poduzetničkog obrazovanja u 4 različite zemlje te na razini EU odražavajući potrebe i ističući uspješne priče s terena.

Glavni ciljevi projekta su: pružanje obrazovanja učiteljima, obrazovanje zajednica o toj temi i daljnja inspiracija obrazovnim zajednicama. Ostali ciljevi uključuju: zagovaranje, te dobivanje zamaha na ugradnji CSR i SE modula u obrazovanje za poduzetništvo kao i privlačenje pozornosti dionika, kako ne bi propustili priliku u ionako vrućoj raspravi o školskom obrazovanju.

II. NEOPHODNOST OBRAZOVANJA ZA PODUZETNIŠTVO U HRVATSKOJ

Razvoj poduzetničkog obrazovanja i stvaranje strategije za to imaju već postojeću povijest u Hrvatskoj. Pojam E4E (Education for Entrepreneurship) prvi je put spomenut na 3. Međunarodnom sajmu vježbeničkih tvrtki održanom u Zagrebu 22. i 23. travnja 2005. godine.

U Republici Hrvatskoj pokrenuta je službena rasprava o poduzetničkom osposobljavanju u „Strategiji za izgradnju i razvoj nacionalnog kurikuluma za predškolski odgoj, opće obvezno i

srednjoškolsko obrazovanje (2007.)“ na temelju „Ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje ” iz Europskog referentnog okvira (Europski parlament i Vijeće Europske unije, 2006.).

Europska komisija pruža snažnu potporu podučavanju poduzetništva prema Lisabonskom ugovoru u Bruxellesu. Promicanje poduzetništva među mladima ključni je element Europskog sporazuma o mladima koji je Europsko vijeće usvojilo u ožujku 2005. godine.

U veljači 2004. Komisija je usvojila akcijski plan u svezi s poduzetništvom [Europska agenda za poduzetništvo, Europska komisija, COM (2004) 70 konačno, 11. veljače 2004.], koja je predložila horizontalne mjere za stvaranje temeljnog okvira za poduzetničku politiku. Integrirana politika za mala i srednja poduzeća pokrenuta je u studenom 2005. [Moderna politika za rast i zapošljavanje malih i srednjih poduzeća, COM (2005) 551 konačno, 10. studenoga 2005]. Ovi programi olakšavaju zapošljavanje mladih i marginaliziranih skupina, promiču socijalnu uključenost (mladi, umirovljenici, nezaposleni, liječeni ovisnici i osobe s invaliditetom) i promiču interkulturalnost i pravičnost

Nacionalna Strategija učenja za poduzetništvo za period 2010 -2014 definirala je osnovne ideje i postavke za uvođenje poduzetništva u obrazovne programe. Načela na koje se Strategija učenja za socijalno poduzetništvo oslanja govore o održivosti razvoja, socijalnoj osjetljivosti, kompetentnosti, natjecateljskom duhu, odlučnom djelovanju, znanstvenoj utemeljenosti ideja, jednakosti uključivanja za sve, te o europskoj dimenziji s obzirom da dokumenti Europske Unije podupiru i određuju poduzetništvo kao jednu od najvažnijih kompetencija cjeloživotnog učenja.

U širem društvenom smislu, poduzetničko obrazovanje promiče poduzetničke sklonosti (socijalna osjetljivost, hrabrost, ustrajnost), vještine (donošenje odluka, upravljanje rizikom), sposobnosti (kreativnost, inicijativa) i usvajanje osnovnih ekonomskih koncepata i pojmova. Specifični rezultat obrazovanja za poduzetništvo je mogućnost i sposobnost pokretanja i upravljanja poduzećem.

Očekivane kompetencije koje će učenici steći kroz poduzetničko obrazovanje uključuju: postavljanje, vrednovanje i postizanje osobnih ciljeva; razvijanje poduzetničkog, kreativnog i inovativnog duha; planiranje, ustrajnost i primjena kreativnog pristupa izazovima; neovisnost; stjecanje osnovnih znanja iz ekonomije; svijest o važnosti samozapošljavanja.

Predmet poduzetništvo uveden je privremeno u 2018. godini, temeljem projekta „Uvođenje poduzetništva u srednje škole“, koji je bio eksperimentalni program u nekoliko partnerskih škola ekonomskog profila. Predmet se nastavlja predavati i nakon završetka projekta. Na sveučilištima i veleučilištima poduzetništvo se također pojavljuje kao predmet i kao tema mnogih diplomskih radova. U općeobrazovnim srednjim školama poduzetništvo je uvedeno kao izborni ili izborni predmet kao rezultat Erasmus + projekata kroz koje su stvoreni priručnici, udžbenici i radne bilježnice.

Kroz kurikularnu reformu „Škola za život“ (2018.-2019.) Poduzetništvo, međupredmetna tema, dobilo je razrađeni kurikulum. Obuhvaća učenike od 1. razreda osnovne škole do 4. razreda srednjeg obrazovanja kroz 5 ciklusa i 3 domene (mislite poduzetnički, djelujte poduzetnički i ekonomska i financijska pismenost). Socijalno poduzetništvo se spominje unutar domena.

Kroz temu poduzetništva, učenici će razviti komunikacijske, organizacijske i upravljačke vještine u interkulturalnom okruženju. Naučit će biti proaktivni u pronalaženju i stvaranju inovativnih rješenja, moći će davati prijedloge projekata, razvijati ekonomsku i financijsku pismenost, usvajati društveno odgovorno ponašanje i imati sposobnost prepoznavanja mogućnosti cjeloživotnog učenja.

Treba dodati da kurikulum za poduzetništvo u strukovnim školama još nije izrađen. Nastava se izvodi prema projektnim aktivnostima, u koje su bile uključene i neke škole.

Socijalno poduzetništvo definira se kao skupina poduzetnika ili poduzeće koje pruža rješenja za društvene probleme koja se ne mogu u potpunosti riješiti samo državnim programima. Socijalno poduzetništvo novo je u Republici Hrvatskoj. Takve aktivnosti najčešće provode neprofitne i nevladine organizacije koje se oslanjaju na financiranje iz različitih fondova. Koncept socijalnog poduzeća kao vrste poslovnog subjekta trenutno ne postoji u Hrvatskoj, što značajno komplicira socijalno poduzetničko poslovanje. Tradicionalne male tvrtke, koje u svojoj misiji i aktivnostima imaju socijalni element, najčešće zapošljavaju članove marginaliziranih skupina. Zaposlenici se bave poslovnim aktivnostima vezanim uz ekologiju, zaštitu okoliša, alternativne izvore energije itd. Socijalna poduzeća često su nagrađena nagradama i sredstvima na nacionalnoj razini za svoje superiorne poduzetničke ideje, no šira ih javnost ne prepoznaje. Mnoge nevladine organizacije organiziraju obuku iz socijalnog poduzetništva na lokalnoj razini. Osim socijalnih poduzeća, aktivnosti socijalnog poduzetništva vidljive su i kroz aktivnosti korporativnih odjela za društveno odgovorne djelatnosti koje čine prisutnost osnovnog koncepta još važnijom.

Kroz naše istraživanje i opći dojam u javnosti vidljivo je da socijalno poduzetništvo kao pojam nije dovoljno predstavljeno u medijima niti prepoznato. Iako postoji u obrazovnom sustavu kao dio međupredmetne teme, nije kontinuirano prisutan na sustavan način u svim školama.

Prisutne su sljedeće prepreke: nedostatak svijesti o ideji socijalnog poduzetništva u široj javnosti, nedostatak kontinuiranih vertikalnih poticaja, nedostatak promocije i osposobljavanja za sve koji žele postati poduzetnici i nedostatak poduzetničkog obrazovanja za učitelje .

Zbog ekonomskih, kulturnih i ekoloških problema i kriza koji uzrokuju političku i socijalno-ekonomsku nestabilnost širom svijeta, mogli bismo doći do neodrživosti.

Inovativni pristup obrazovanju o novim društveno-ekonomskim pothvatima potreban je kako bi se svi raspoloživi resursi iskoristili za nove mogućnosti. Velike nade za prosperitet čovječanstva polažu se u socijalno poduzetništvo. U Republici Hrvatskoj nužno je srednjoškolce educirati o socijalnom poduzetništvu. Da bi se to moglo postići, mora se usvojiti kurikulum, zajedno sa obveznim uvođenjem socijalnog poduzetništva kao izborne ili redovite nastave.

Poticaj za njegovo uvođenje proizašao je iz sudjelovanja u međunarodnim Erasmus + KA2 projektima STRET (Učenici danas, odgovorni poduzetnici sutra) i STRET Priručnik za nastavnike od 2016. do 2021. godine.

III. NEOPHODNOST OBRAZOVANJA ZA PODUZETNIŠTVO U LITVI

Razmatranje poduzetničkog obrazovanja započelo je i regulirano je 2. lipnja 2004. naredbom br. ISAK-835, koju je potvrdio ministar obrazovanja i znanosti. U obrazovnoj strategiji za ekonomsku pismenost i poduzetništvo, definicija poduzetništva objašnjava se kao: način razmišljanja osobe i osobne, socijalne, upravljačke kompetencije, koje učenicima omogućuje da stečeno znanje koriste u svakodnevnom životu. To znači da bi se konkretne vještine mogle koristiti ne samo za organizaciju poslovanja, već i za preuzimanje odgovornosti za rizike i rezultate odluka. Strategija navodi da se osobne karakteristike poput kreativnosti, inicijative i neovisnosti, koje potiču vrijednosti poduzetništva, moraju podučavati u osnovnim i općeobrazovnim školama. Korisne su za sve aktivnosti koje učenici odluče raditi u budućnosti. Štoviše, poduzetničko i ekonomsko osposobljavanje pružit će učenicima osnovno znanje, povezati ih s poslovnim svijetom i dati osnovno razumijevanje uloge poduzetnika u društvu. Ekonomija i poduzetništvo predaje se kao obvezni školski predmet od školske godine 2003. - 2004. učenicima 9. i 10. razreda. Ministar obrazovanja i znanosti 2002. godine potvrdio je projekt „Ekonomski kurikulum i standardi“, što je bio dobar početak u ažuriranju programa osposobljavanja za ekonomiju i poduzetništvo (2008.). U organizaciji ovog programa puno je pozornosti posvećeno praktičnim vještinama i sposobnostima učenika i jačanju njihove motivacije. Ovaj program stvoren je tako da učenici mogu primijeniti svoje teorijsko znanje u praksi.

Cilj je poduzetničkog osposobljavanja osposobiti osobu koja može samostalno i odgovorno izvršavati zadatke. Sadržaj obuke za poduzetništvo ovisi o sposobnostima i potrebama konkretnog polaznika. Sadržaj poduzetničkog osposobljavanja sastoji se od prethodno posjedovanog i stečenog znanja, razvijenih vještina i vrijednosti te odabranih aktivnosti. Metode aktivnog učenja poput suradnje, timskog rada, rada na projektu i rješavanja problema idealne su za organiziranje aktivnosti obuke.

2016. stvoren je koncept Inovativnog poduzetničkog osposobljavanja. Ovaj koncept definira glavne pravilnike, ciljeve, zadatke i načela. Prema ovom konceptu poduzetničkog obrazovanja, teme poduzetničkog obrazovanja i kreativni zadaci uključeni su u opće programe i pokrivaju 20% kurikulumu.

Područje socijalnog poduzetništva, koje se definira kao pružanje socijalne skrbi za društvo bez ostvarivanja dobiti, u Litvi je vrlo novo. Koncept socijalnog poslovanja otkriva neke prepreke: socijalno poslovanje u Litvi nije zakonski regulirano, tema nije u potpunosti razvijena i nedostaje joj znanstvenih istraživanja. Stoga socijalno poslovanje u Litvi nije previše poznato. Uz to, nedostaju primjeri dobre prakse i širenje prakse iz stranih zemalja. Nadalje, nedostaju mu sredstva za motivaciju, osposobljavanje za socijalno poduzetništvo i kompetencije, kao i ograničeno znanje u tom području.

Javno mišljenje o tom pitanju drži da škole ne pružaju kompetencije u vezi s kreativnošću, poput uspješne primjene tehnološkog i praktičnog znanja, komunikacije, poduzetništva i organizacije zadataka. Druga ideja koja se odražava u široj javnosti jest da obrazovanju, koje pomaže mladim ljudima da steknu poduzetničke vještine i znanja, nedostaje kontinuitet i previše je usredotočeno na teorijsku pripremu. Mladi počinju učiti principe socijalnog poduzetništva nakon završetka gimnazije i nisu obrazovani o pokretanju poduzeća koja se fokusiraju na socijalnu dobrobit u društvu. Pregled Europske komisije programa poduzetništva za mlade navodi da promicanje programa socijalnog poduzetništva rješava probleme poput nezaposlenosti mladih, socijalne izolacije i još mnogo toga. Stoga bi obrazovanje za poduzetništvo trebalo započeti od malih nogu. Glavni je problem nedostatak općeg sistemskog pogleda na poticanje mladih na poduzetništvo. Još nisu uravnoteženi načini obrazovanja, tržišta rada i karijerne orijentacije. Svi ovi čimbenici čine koncept društvenog poslovanja uskim i ometaju razvojne procese. Trenutne prepreke osiguravaju potrebna sredstva za obuku i pripremu učitelja. Nema puno učitelja koji bi mogli predavati predmet, a škole nemaju opće standarde za poduzetničko obrazovanje. Učitelji različitih predmeta imaju različite razine vještina u poučavanju socijalnog poduzetništva, a većina učitelja nema nikakvu obuku iz aspekata poduzetništva.

IV. NEOPHODNOST OBRAZOVANJA ZA PODUZETNIŠTVO U SJEVERNOJ MAKEDONIJI

Godine 2012. Ministarstvo obrazovanja i znanosti (MZO) pokrenulo je suradnju s Europskom zakladnom zakladom (ETF) za razvoj prve strategije poduzetničkog učenja za sjevernu Makedoniju. Ova je zaklada (ETF) igrala vodeću ulogu u trasiranju puta prema EE

(poduzetničkom obrazovanju), ne samo stvaranjem politike za strategiju EL, već i podržavanjem i praćenjem napretka EU Act-a za mala poduzeća (SBA). Ovaj je akt okvir EU-a za razvoj malih i srednjih poduzeća sa središnjim fokusom na poduzetničko učenje. Važno je istaknuti ulogu Jugoistočnoeuropskog centra za poduzetničko učenje (SEECCEL) koji je bio regionalna inicijativa koju je podržala EK i provodio se od 2009. do 2016. godine.

U vezi s gore spomenutom strategijom, ovdje predstavljamo naše ciljeve za daljnje zalaganje i zagovaranje donositelja odluka o poboljšanju poduzetničkog obrazovanja u srednjoškolskim gimnazijama.

Dugoročni ciljevi strategije, koji će se provesti tijekom 4 do 6 godina, su sljedeći:

1. Povećati razinu svijesti svih građana o značenju i važnosti poduzetničkog učenja na svim razinama u cijeloj zemlji.
2. Povećati poduzetničke kompetencije učitelja za poduzetničko učenje na svim razinama obrazovanja; omogućiti svakom učitelju da bude poduzetnički pismen s EL-om kao ključnom kompetencijom.
3. Stvoriti poticajno i suradničko okruženje između poduzetničkih obrazovnih institucija i lokalne zajednice, poduzeća i obitelji.
4. Opremiti sve obrazovne ustanove najmodernijom tehnologijom za aktivnosti poduzetničkog učenja na svim obrazovnim razinama u cijeloj zemlji (Ministarstvo obrazovanja i znanosti, 2014., str. 10).

Uz to, dokument navodi da:

„Kako bi podržala postizanje dugoročnih ciljeva, Republika Sjeverna Makedonija treba:

1. Razviti i primijeniti obrazovni kurikulum koji bolje priprema poduzetnike za stvaranje malih i srednjih poduzeća sposobnih za nadmetanje na širem tržištu EU-a.
2. Stvorite više tvrtki iz stvarnog života putem obrazovnih institucija svugdje u zemlji.
3. Osigurajte da se razviju jake mreže za podršku mladim poduzetnicima. " (Ministarstvo obrazovanja i znanosti, 2014., str.10)

Strategija EL jasno ističe da:

„Njegovanje poduzetničkog duha i osiguravanje pozitivnog okruženja koje podupire poduzetništvo stoga postaje glavna odgovornost cjelokupnog obrazovnog sustava. Najnovija saznanja istraživanja provedenog od strane Europske komisije sugeriraju da oni koji su prošli poduzetničke programe i aktivnosti pokazuju više poduzetničkih stavova i namjera, zaposle se ranije nakon završetka studija, mogu više inovirati čak i kao zaposlenici u firmi i osnovati više tvrtki . Stoga Republika Sjeverna Makedonija treba u obrazovanje ugraditi kreativnost, inovacije i poduzetništvo. Potrebno je potaknuti poduzetničko razmišljanje mladih i stvoriti povoljniju društvenu klimu za poduzetništvo. Obrazovanje ima važnu ulogu u poboljšanju poduzetničke ključne sposobnosti makedonskih građana. " (Ministarstvo obrazovanja i znanosti, 2014, str. 13)

Ovaj strateški dokument navodi izazove koji su mapirani projektom STRET TT u pogledu oblikovanja aktivnosti i odražava potrebu za rješavanjem tih izazova.

„Primjerice, prepoznato je da postoji manjak ljudskih resursa i sredstava za ovu vrstu obrazovanja, niska razina svijesti o važnosti poduzetništva za gospodarski razvoj, itd. Uz to, tendencija je u akademskim / nastavničkim zajednicama percipirati obrazovanje za poduzetništvo isključivo s učenjem kako pokrenuti i voditi posao, dok je pronalaženje održivih ideja za novi posao vjerojatno najveći izazov, kao i razvoj učenika koji mogu

proaktivno podržati i poboljšati ove vrste novih poduzeća. " (Ministarstvo obrazovanja i znanosti, 2014., str. 14.)

Osim vještina ljudskog kapitala i percepcije teme među nastavnim zajednicama, kurikulum nastavnog predmeta je područje interesa koje treba revidirati zbog promjenjivog okruženja na tržištu rada.

„Stvaranje fleksibilnog kurikuluma, posebno u područjima povezanim s poduzetničkim učenjem, uz povezivanje ostalih predmeta učenja u formalnom, izvan-formalnom i neformalnom obrazovanju. To je jedan važan izazov jer će glavna svrha kurikulumu morati uspjeti pripremiti učenike za poslove koji još ne postoje na tržištu. Fleksibilni kurikulum izbjeci će visoku razinu trenutne generalizacije obrazovnog sustava u njihovom rasponu, stvarajući znanje o svemu za sve, pa će doprinijeti stvaranju kvalificiranih ljudi pripremljenih za buduće poslove koji danas čak i ne postoje. " (Ministarstvo obrazovanja i znanosti, 2014., str. 21)

Sveobuhvatan i holistički pristup temi EE ogleda se kroz područja visokog prioriteta smještena u pet glavnih stupova, prema EL strategiji: „Područja visokog prioriteta za strategiju poduzetničkog učenja u Republici Makedoniji smještena su u pet glavnih stupova dolje razrađenih, dok su tehnologija i dobra praksa pokretači strategije koja će povećati ukupnu svijest o EL i rezultirat će reformama i kontinuiranim nastavnicima“ (pružatelji usluga) razvoj. " (Ministarstvo obrazovanja i znanosti, 2014., str. 22)

V. PREPORUKE

Autor je formulirao sljedeće preporuke. Ove preporuke postavljaju temelj za daljnju raspravu u vezi s poboljšanjem izrade i provedbe poduzetničkog učenja i primjene politika na relevantnom i sveobuhvatnom poduzetničkom obrazovanju:

1. Preporuke nacionalnim vlastima

- Odgovorna tijela trebala bi uspostaviti i održavati jake odnose s dionicima. Dionici bi trebali biti uključeni u izradu, planiranje, provedbu i ocjenu politike i aktivnosti u Poduzetničkom obrazovanju (EE). Na primjer, ponovna aktivacija Savjetodavne skupine i uključivanje novih dionika i ključnih igrača.
- Odvojeni nacionalni proračun koji će se dodijeliti za obrazovanje o poduzetništvu i financiranje škola (za zemlje partnere koji još nisu usustavljene kao Litva).
- Postoji snažna potreba za vidljivošću i povećana svijest o važnosti obrazovanja za poduzetništvo na nacionalnoj razini.
- Organizirati aktivnosti za podizanje svijesti o prednostima poduzetništva i poduzetničkog obrazovanja koje uključuju privatni (MSP) i treći (NVO) sektor.
- Razmotriti porezne poticaje za tvrtke koje podržavaju obrazovanje za poduzetništvo (zahtjevi za promjenu Zakona o sponzorstvu i donacijama).
- Usredotočiti se na obrazovanje za poduzetništvo kao sveobuhvatan koncept i u sadržaj uključiti socijalno poduzetništvo, korporativnu filantropiju, strateške donacije, zakonodavstvo (uključujući zakon o donacijama i sponzorstvima), samozapošljavanje, novoosnovana poduzeća i digitalne vještine. Štoviše, povećati fokus poslovnog sektora na škole i pomoći u poboljšanju negativnih društvenih stavova.

- Podržati i osigurati početnu obuku nastavnika i kontinuirani profesionalni razvoj u poduzetničkom obrazovanju. Osigurati praksu za nastavnike u lokalnim tvrtkama.
- Osigurati relevantne i ažurirane alate, materijale, metode i programe na svim razinama za nastavnike i učenike.
- Analizirati mogućnost integriranja poduzetničkog obrazovanja na horizontalnoj razini kroz međupredmetno ugrađivanje ključnih poduzetničkih kompetencija.
- Podržati Junior Achievement u programu mini tvrtki i usvojiti njihove preporuke za nadogradnju školskog programa.
- Prepoznati i odati priznanje izvan - formalnom obrazovanju i suradnji sa školama. Tj. zajednička organizacija sajмова; događaji prikupljanja sredstava unutar lokalne zajednice; bivši školski učenici i poslovni lideri iz zajednice (uključujući roditelje); i natjecanja i "inovatoni" (hackathoni).
- Omogućiti društveni prostor za: prepoznavanje priča o uspjehu, događaja diseminacije, mrežnih događaja, nagrada učenicima s poduzetničkim postignućima i medijskog angažmana u širenju.

2. Preporuke lokalnim vlastima

- Uvesti poduzetnički sadržaj na početku obuke učitelja: učenje o poduzetništvu, učenje kroz iskustvo i učenje o tome kako podučavati poduzetništvo. Poduzetništvo, koje pokriva mnoštvo područja, i iskustvene metode trebaju biti uključeni u obavezne predmete obrazovanja učitelja.
- Programi profesionalnog razvoja za učitelje: integracija socijalnog poduzetništva u obrazovanje. Pozabaviti se problemima poput percepcije učitelja o društvenoj odgovornosti, kao i pomoći im da integriraju poduzetništvo u svoje pojedinačne predmete. Nastavnici koji rade u općeobrazovnim školama mogu se osposobljavati za socijalno poduzetništvo na institucionalnoj razini. Oni mogu naučiti ciljeve, sadržaj i načela socijalnog poduzetništva, uzimajući u obzir okoliš i pojedinačne čimbenike utjecaja. (Kada govorimo o institucionalnoj razini, važno je navesti da obrazovni sustav ne usmjerava dovoljno pažnje na oblikovanje učiteljskih koncepata društvene odgovornosti.)
- Istaknuti socijalno poduzetništvo kao zasebni dio međupredmetne teme poduzetništva. Uvođenje socijalnog poduzetništva kao međupredmetne teme naglašava znanje, vještine i stavove. Uz pomoć modernog pristupa, priprema učenike za stvarnost, tj. tržište rada. Razvijanje svijesti o opstanku čovjeka i prirode nezaobilazan je segment obrazovanja. Ta se svijest može primijeniti putem izvannastavnih projekata i radionica, praktične nastave, učeničkih zadruga (izrada raznih predmeta i njihova prodaja, razne radionice, simbolične igre, sudjelovanje na natjecanjima, organiziranje sajмова itd.), projekata na školskoj ili lokalnoj razini i projekata na razini Europske unije.

- Uvesti poduzetništvo i socijalno poduzetništvo kao nastavne predmete u sve strukovne škole i gimnazije. Postupnim uvođenjem socijalnog poduzetništva na svim razinama obrazovanja, njegove teorije i prakse ojačat će kvalitetu obrazovnih aktivnosti. To će mladim ljudima - uključujući buduće učitelje - omogućiti da prepoznaju mogućnosti, uvježbaju poslovno planiranje i razviju vještine. Razvit će vještine kao što su osjećaj inicijative, kreativnost, neovisnost i timski rad. Učenici će biti sposobni implementirati vještine socijalnog poduzetništva u svoj budući rad. Uvođenje ovih predavanja potaknut će poduzetničku kompetenciju kod učenika.
- Preporučeni popis nastavnih materijala za socijalno poduzetništvo: udžbenici, nastavni listovi i STRET priručnik za učitelje. Ovi alati mogu pomoći svakom učitelju koji želi promovirati socijalno poduzetništvo kroz svoj predmet koristeći gotove nastavne materijale.
- Jača veza između primjera dobre prakse i poučavanja. Učenici i nastavnici mogu sudjelovati kao „pripravnici“ u SE ili CSR. Suradnja s poduzetnicima iz SE i CSR nužan je korak u učenju socijalnog poduzetništva. Ova suradnja može započeti s posjetom socijalnih poduzetnika obrazovnim institucijama kako bi se učenici informirali o radnom svijetu i raznim zanimanjima. To učenicima može pomoći u donošenju odluka u vezi s vlastitim putovima obrazovanja i karijere, a stvorit će veći interes među učenicima za manje popularna zanimanja. Iskustva su sjajan pokazatelj uspjeha u učenju. Zalažemo se za uvođenje prakse za socijalno poduzetništvo za učenike, u kojoj bi oni odradili određeni broj sati nastave u lokalnom socijalnom poduzeću ili DOP-u, gdje bi dobili stvarni uvid u snagu društvene odgovornosti.
- Uvođenje Dana socijalnog poduzetništva za nastavnike, prvenstveno učitelje, kako bi se upoznali sa socijalno-poduzetničkim izazovom, metodama i vještinama. Dan socijalnog poduzetništva treba planirati na način koji uključuje učenike, učitelje i socijalne poduzetnike ili DOP-ove odsjeke.
- Oblikovati stavove školske zajednice za osposobljavanje za poduzetništvo: objasniti koncept socijalnog poslovanja primjenjujući poticajne primjere, primijeniti prakse socijalnog poduzetništva, osigurati suradnju škola s tvrtkama koje provode socijalno poduzetništvo, primijeniti poslovne ideje među školskim zajednicama i podijeliti primjere dobre prakse školama koje imaju socijalno poduzetništvo kao međupredmetnu nastavu. Navedite dugoročne ciljeve za razvoj kompetencija socijalnog poduzetništva, kao i potrebu za promicanjem obrazovanja za socijalno poduzetništvo za školsku zajednicu. Obuka za socijalno poduzetništvo, strategije praktične primjene i kriteriji za provedbu najvažniji su čimbenici. Strategije i principi obuke za socijalno poslovanje trebaju biti usklađeni.

- Razviti pozitivne stavove u školskoj zajednici u vezi s podučavanjem socijalnog poduzetništva - suradnja sa školama koja imaju takva iskustva, sudjelovanje u projektima koji promoviraju SE, razmjena primjera dobre prakse i primjena dobrih poslovnih ideja među školama.
- Pripremite i provedite program s naglaskom na društveni stav: primijenite metode kroz projekte koji razvijaju poduzetničke kompetencije i vještine; radite na zadacima koji uključuju analizu primjera; slijedite postavke o osposobljavanju i organiziranju za međupredmetne teme poduzetničkog obrazovanja
- Uključite partnere izvana: suradnja i komunikacija s lokalnim i regionalnim poslovnim tvrtkama; organizirati teorijska predavanja i praktične aktivnosti.
- Uključiti praktična iskustva poduzetništva u izvannastavne aktivnosti: poticanje kreativnosti i inicijativa učenika, osnivanje malih poduzeća u školi (koja bi mogla riješiti lokalne probleme kao i ispuniti potrebe zajednice), organizirati lokalna, regionalna i međunarodna poslovna natjecanja usmjerena na razvijanje kompetencija kreativnosti obrazovne zajednice.
 - Stvorite model društvenih aktivnosti u školi: vrijednost volontiranja, empatije i cjeloživotnog učenja vrlo su važni za integraciju socijalnog poduzetništva u škole. Također treba uzeti u obzir čimbenike poput kulturnih razlika, pravila i ograničenja. U litvanskim školama kurikulum uključuje obvezne sate društvenog rada, koje moraju izvoditi učenici na drugom stupnju osnovnog obrazovanja (u dobi od 15 do 16 godina). Primijećeno je da ova aktivnost nije integrirana u društvene aktivnosti na odgovarajući način jer se koncept društvene aktivnosti različito vrednuje.
- Osposobljavanje za socijalno poduzetništvo trebalo bi se provoditi u svim razredima u školi kako bi se učenicima i nastavnicima pružile mogućnosti za praktično samo-ostvarenje; poticati ih na rješavanje socijalnih problema, pružati učinkovite načine za njihovo rješavanje i za promatranje pozitivnih promjena.
- Osigurajte vršnjačko učenje i razmjenu najboljih praksi između zemalja kako biste poduzetničko obrazovanje napredovalo s posebnim naglaskom na poticanje korištenja programa kao što je Erasmus +.

VI. ZAVRŠNE NAPOMENE

- Područja obuke za poduzetništvo::
 - Priprema programa obuke za poduzetništvo
 - Aktivno učenje
 - Primjena projektne metodologije
 - Iskustveno učenje
- Rezultati poduzetničkog obrazovanja:
 - Stavovi u prilog poduzetništvu, povjerenje i inicijativa

- Poduzetničke vještine: kreativnost, sposobnost planiranja, financijska pismenost, upravljanje resursima, upravljanje rizicima i neizvjesnostima, sposobnost timskog rada
- Znanje o poduzetništvu: sposobnost procjene prilika, razumijevanja uloge poduzetnika u društvu, mogućnosti karijere koje poduzetništvo može pružiti

Priručnik za učitelje, "Učenici danas - odgovorni poduzetnici sutra", rezultat je projekta koji traje, usmjerenog na jačanje koncepta socijalnog poduzetništva i njegove prisutnosti u školama. Fokusira se na društvenu odgovornost, empatiju i kreativni razvoj, kao i na razumijevanje društvene odgovornosti i potrebe za integracijom društvene odgovornosti u školski kurikulum.